

**İSLÂM CEZA HUKUKUNA HÂKİM OLAN İLKELERDEN
SUÇ ve CEZALARIN UYUMU İLKESİ
PRINCIPLE OF HARMONY OF CRIMES AND PUNISHMENTS FROM THE PRINCIPLES
THAT PREVAIL IN ISLAMIC CRIMINAL LAW**

Gailan Adnan Tawfeeq ALSABBAGH

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
avkat1986@gmail.com

ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8205-1511

Öz

Kötülüğün önlenerek iyiliğin hâkim kılınması İslâm Dini'nin esas ilke ve amaçlarındandır. İslâm ceza hukukunun temeli Kur'ân-ı Kerîm, Sünnet ve içtihatlardan oluşur. İslâm Ceza Hukuku'nda suçun unsurları irdelenirken günümüz ceza hukukundaki gibi kanunilik, maddi, manevi ve hukuka aykırılık unsurları nazara alınarak bunlardan bahsedilmiştir. Bir hareket ya da davranışın suç olarak kabul edilebilmesi genelde bu unsurları taşımasına bağlıdır. Bugüne değin tüm topluluklarda suç oluşturan bir eylemin karşılığı yani cezası var olmuştur. Bu cezanın amacı doğal olarak adaletin sağlanmasıdır. Adalet ise, suç ile o suç için öngörülen ceza arasındaki uyumun varlığı halinde gerçekleşir. Uygulamalar sırasında farklılıkların mevcudiyetine rağmen adalet, temel dinamik olarak suçun ve cezasının uyumluluğunu almakla beraber, bütün inanç ve düşünce sistemlerinin temelini, hareket noktalarını oluşturur. Suç ve cezasının uyumlu olması halinde toplumun yapı taşı olan bireylerin kendi aralarındaki, birey devlet arasındaki, devletlerin kendi aralarındaki bütün ilişkiler ahlaki, hukuki ve uhrevî bakımdan tatminkâr ve meşru olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Suç, Ceza, Adalet, Uyumluluk İlkesi

Abstract

Preventing evil and making good prevail is one of the main principles and aims of the religion of Islam. The basis of the Islamic Criminal Law consists of the Quran, Sunnah and ijtehad. While examining the elements of the crime in the Islamic Criminal Law, it has been mentioned by considering the legality, material, moral and illegality elements as in today's criminal law. The acceptance of an act or behaviour as a crime usually depends on its carrying these elements. Until today, the punishment of an act that constitutes a crime has existed in all communities. The purpose of this punishment is naturally to provide justice. Justice, on the other hand, takes place in the presence of harmony between the crime and the punishment stipulated for that crime. Despite the existence of differences during practices, justice forms the basis and points of departure for all beliefs and thinking systems, as well as taking the harmony of crime and punishment dynamically. If the crime and punishment are compatible, all relations between individuals, the building blocks of society, between the individual state and between the states themselves, will be morally, legally and spiritually satisfying and legitimate.

Keywords: Islamic Law, Crime, Punishment, Justice, Compliance Principle

Giriş

İnsanlığın doğuşundan itibaren gerek bireysel olarak gerek topluluk olarak birlikte yaşayabilmenin temini, belirli bir düzenin olmasına ve o düzenin devamlılığına bağlıdır. Bu düzenin kurulması ve devamlılığı ise, konulacak olan ve mutlak uyulması gereken kurallar sayesinde gerçekleşir. Kurallar ve kuralların ihlali karşısında ne olacağı herkesçe kabul edilebilecek ilkeler ışığında belirlenmelidir. Kurallara uyulmasını, yani toplumsal düzeni sağlayan ve koruyan kurum hukuktur. Hukuk, kurulan düzenin korunmasını, kuralların ihlali halinde yani suç işlendiği takdirde bir yaptırım yani ceza uygulayarak sağlar. Ancak bunun için uygulamanın, toplumu oluşturan bireyleri ve toplumu bir bütün olarak tatmin etmesi, başka deyişle adaletli olması gerekir. Adaletin sağlanabilmesi ise, yapılan ile yapılanın karşılığının birbirine denk olmasına, dengeli ve uyumlu olmasına bağlıdır. İşlenen suç ile bunun karşılığında verilecek cezanın uyumlu olması, adaleti; adalet, toplumsal yaşamın düzenini; bu düzen, toplumsal düzen ve hayatın devamlılığını sağlar. Dolayısıyla hukuk, toplumsal yaşamın düzenini bozanlara karşı, birey ve toplum vicdanını rahatlatmak ve ayrıca toplumu oluşturanların güvenliğini sağlamak için ceza hukuku kurallarını da barındırır.

İçeriğinin doldurulması ve uygulama açılarından farklılıklar bulunsa da adalet, temelde suç ve cezasının uyumu, başlangıçtan bugüne dek tüm dinlerin, inanç ve düşünce sistemlerinin temelini oluşturan ana unsurlardandır. Bu unsur, toplumu oluşturan bireyler ile milletler ve devletlerarası tüm ilişkilerde ahlaki, hukuki ve uhrevî açıdan meşruluğu bulunan, asıl olan ve hatta gaye olan bir unsurdur.

İslâm ceza hukuku bünyesinde, suç ve suç karşılığında öngörülen cezalar açısından kanunilik, şahsilik, bireysellik, adaletli olma ve uyumlu olma ilkelerini barındırmaktadır. Suç ve cezalarının uyumu alanında “İslâm Ceza Hukukunda Suça Misliyle Mukabele Prensibi” adıyla Âdem Yıldırım’a ait yüksek lisans tezi ile “Kur’an Sünnet Işığında Suç Ceza Uygunluğu” adıyla Suat Erdoğan’a ait doktora tezinin dışında çalışma bulunmazken, daha sonra Murat Polat tarafından “İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge” isimli doktora tezi literatüre kazandırılmıştır. Çalışmamızda bu ilkelerden suç ve cezaların uyumu ilkesi, İslâm ceza hukukundaki suçlar ile cezaların tanımları, çeşit ve amaçları ile hangi suç ve cezasında uyumun nasıl sağlanmış olduğu Kur’ân-ı Kerîm’de yer alan âyetler ve Sünnet ışığında irdelenmeye çalışılacaktır.

1. İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Kavramları

1. 1. Suçun Tanımı

Sözlüğe göre suç, ahlaki kurallar ile törelere aykırılık taşıyan hareket veya toplumca haksız kabul edilip yazılı ya da yazılı olmayan kurallar ile yasaklanmış ve müeyyide öngörülmüş harekettir.¹

İslâm hukuku literatüründe cinayet ve cerime sözcükleri hukukî manada suçu izah etmek maksadıyla kullanılmaktadır. Cinayet yaygın olarak klasik

---

¹ Mehmet Boynukalın, “Suç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yay., 2009), 37:453.

literatürde suçu karşılamak için kullanılırken, cerimenin çağdaş literatürde daha çok olmak üzere klasik literatürde de kullanıldığına nadiren rastlanır.²

İslâm ceza hukuku açısından suç, bir anlamda mâsiyet kelimesiyle ifade edilip, Allah'ın yapılmasını emrettiği bir fiilin terk edilmesi ya da yapılmasını haram kıldığı bir şeyin yapılmasıdır.³

Günümüz hukuku da suçu, kanunen yasaklanmış bir hareketi yapma ya da kanunen emredilmiş bir hareketi yapmama şeklinde tanımlar.⁴ Bir tanımlamaya göre, topluma zarar verdiğinin veya tehlikeli olduğunun yasa koyucu tarafından kabul edilmiş ve tanımlaması yapılmış eyleme, tavır ve davranış ile hareketlere suç denir.⁵ Bunları yapanlar ile yapmayanların Allah katında bir tutulmadıkları Kur'an-ı Kerim'de belirtilmiştir. (Sâd: 38/28) Dolayısıyla işlenmiş her suç, sadece insanın şahsi masuniyet dengesini bozmakla kalmayıp aile, çevre ile dinî dengelerini de bozmaktadır. (Şura: 42/45; En'am: 6/137) Özet olarak suç, bir kimsenin Allah'ın nazarındaki konumunu negatif yönde etkileyen ve fakat çekilen ceza, yapılan tevbe istiğfar sayesinde konumunun düzelmesine vesile olabilen bir etken şeklinde tanımlanabilir.⁶

1. 2. Unsurları

Her iki hukuk sistemi açısından da bir hareketin suç olarak kabul edilebilmesi için, hareketin suç oluşturduğu hususunda kanun hükmünün bulunması, bu hareket için özel olarak bir müeyyidenin öngörülmesi olması ve hareketin ceza ehliyeti olan birisi tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir. O halde her suçta bulunması gerekli olan unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz. Bunlar;

Suç diye tanımlanan eylemin yasak oluşunu belirten hüküm, yani kanuni unsur bulunmalıdır.⁷ Bu unsur, bir eylemin suç kabul edilebilmesi için, suçu oluşturan eylem ile bu eylem karşılığında verilecek olan cezanın halen geçerli olan kanun maddelerinde bulunan tanımlamaya uyması gerektiğini karşılar.⁸ Kur'an-ı Kerim ve sünnette, suç olarak kabul edilen eylemler dolaylı şekilde veya doğrudan, açık ya da delâleten belirtilmiştir. "Bir topluluğa Allah hidâyet verdikten sonra, sakınıp korkacakları şeyleri kendilerine açıkça bildirmedikçe onları saptıracak değildir. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir." (et-Tevbe 9/115) ve "...bir elçi göndermedikçe bir kavmi helak etmeyiz." (İsrâ 17/15) âyetleri bu unsurun dayanaklarından. İslâm'a yeni girmiş birinin önceki günahlarının silinmesi (el-Enfâl 8/38) bu unsura örnektir.

---

² Ebu'l-Hasan Ali b. Habib el- Maverdi, *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, (Beyrut: Daru'l-kutubi'l- İlmiyye, 1985), 273'ten aktaran Şükrü Selim Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, (Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2016), 1.

³ Abdülkâdir Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Ciniyyi'l- İslâmî Mukârenen bi'l- Kanûni'l- Vad'i*, (Beyrut: Dâru'l-Kâtibi'l Arabî, ts.), 1: 128.

⁴ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Ciniyyi'l- İslâmî*, 1: 66.; Uğur Alacakaptan, *Suçun Unsurları* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1975), 10.

⁵ Sulhi Dönmezer, *Kriminoloji 7. Baskı* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984), 61.

⁶ Murat Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge* (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015), 10.

⁷ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Ciniyyi'l- İslâmî*, 1: 117.

⁸ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku 9. Baskı* (İstanbul: İz Yayınları, 2014), 1: 147.

Yasağı delen veya emre aykırılık teşkil eden bir eylem, yani maddi unsur bulunmalıdır.⁹ Bu unsurla anlatılmak istenen, bir eylemin gerçekleştirilmesi, bir hareketin yapılması ya da yapılması zorunlu olan bir hareketin yapılmamasıdır.¹⁰ Eylemsel olarak dış dünyada vücut bulmayan düşünce cezalandırılmaz. Zira icrai ya da ihmali bir eylem olmadan suç olmaz.

Kişinin sorumlu tutulabilmesi için ceza ehliyetinin ve hür iradesinin, kastının bulunması gibi, manevi unsur gerekir.¹¹ Suçun bu unsuru, akıl sağlığı yerinde olmayanlar, gayri mümeyyiz çocuklar gibi temyizden ve iradeden yoksun kimseler hakkında ya da zorlama altında kalmasından dolayı hür iradesi bulunmadan suç işleyenler hakkında ceza uygulanmayacağını ifade eder.¹²

Hükmün yani kanun maddesinin suç olarak kabul ettiği bir hareketin, aynı kanun hükmü ya da geçerliliği bulunan başka bir hukuki kural kapsamında meşruluğunun bulunmaması, daha teknik bir ifade ile hukuka aykırılık unsurunu taşıması gereklidir.¹³ Bu unsur kanunen suç olan bir eylemin aynı anda hukuka uygunluk nedenlerinden herhangi birisiyle örtüşmemesini açıklar. Bazı hallerde karşılığında ceza öngörölmüş bir hareket kanunen düzenlenmiş bir takım hükümlerden dolayı suç olmaktan çıkabilir.¹⁴

1. 3. Cezanın Tanımı

Cezanın terim anlamı, Şari'in emirlerine aykırı eylem nedeniyle suçluya uygulanan yaptırımdır.¹⁵ Ceza, hukuka aykırı olarak gerçekleştirilen eylemin ağırlığı ve failin sorumluluğunun derecesiyle ölçülü olarak düzenlenen ve uygulanan müeyyidedir. Kur'ân-ı Kerîm'de ceza kelimesi hem müspet hem de menfi anlamı ile kullanılmıştır. (Al-i İmran: 3/136; Maide: 5/38, 85; Yunus: 10/26; İsrâ: 17/36; Kehf: 18/28, 88, 106; Taha: 20/76; Mü'minûn: 23/111; Furkan: 25/15, 75; Secde: 32/17; Sebe: 34/37; Zümer: 39/34; Şûrâ: 42/40; Ahkâf: 46/14; Necm: 53/41; ; Rahman: 55/80; İnsan: 76/12; Beyyine: 98/8.) Tasvip edilen hareketlerin karşılığı açısından mükâfat, tasvip edilmeyenlerinin karşılığı açısından ise dünyevi ya da uhrevî cezalardır.¹⁶

Dünyevi cezalar, yetkili yargı mercii tarafından belirlenip tatbik edilen zina, hırsızlık, içki gibi suçların cezalarıdır.¹⁷

Uhrevî ceza ise, Müslümanlar açısından dünya hayatının sınırlı ve kısıtlılığı, sona eriyor oluşu, bu süreç boyunca da imtihana tabi tutulmuş olup mahşer gününde yapılan her hareketin hesabının verilmesiyle karşılaşılan sonuç demektir.¹⁸

⁹ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 111.

¹⁰ Mustafa Cevat Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları* (İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2011), 42.

¹¹ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 111.

¹² Alacakaptan, *Suçun Unsurları*, 39.

¹³ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 467.

¹⁴ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, 43.

¹⁵ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 609.

¹⁶ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 21.

¹⁷ Abdülkerîm Zeydân, *el-Kisas ve'd-Diyât fi'ş-Şer'ati'l-İslâmiyye*, (Beyrut-Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1418/1998), 8-9.

¹⁸ Zeydân, *el-Kisas ve'd-Diyât*, 9.

1. 3. 1. Türleri

Cezalar suç çeşitlerine göre, konusu ya da özelliklerine göre, aralarındaki ilişkiye göre olmak üzere üç ana kategoride tasniflenebilir.

Suç tiplerine göre cezalar; had, kısas ve diyet, ta'zir ve kefarettir. Had cezası, had suçları için öngörölmüş, ölçüleri naslar ile tespit edilmiş, uygulayıcının takdir hakkının bulunmadığı, sulh ve affın geçerli olmadığı cezaları ifade eder. Kısas ve diyet kişilik hakkına ya da vücut tamlığına yönelik suçlar için öngörölmüş, affın geçerli olduğu, hâkimin takdir yetkisinin bulunduğu cezaları ifade eder. Ta'zir cezası ise, kişi ya da kamu açısından doğacak zarardan dolayı yasaklanan hareketler için uygulanan, belirli sınırı ve sayısı bulunmayan, hâkimin takdir hakkının olduğu cezaları tanımlar. kefarettir, bir kısım kısas, diyet ve ta'zir suçları için öngörölmüş cezalardır.¹⁹

Burada kefarettir için ayrı bir değerlendirme yapmak gereklidir. Zira kefarettir bir boyutuyla ceza, bir boyutuyla ibadettir. Bir bedel olarak, hata ile adam öldürme suçunda olduğu üzere, günah kabul edilen bir şeyin karşılığı olarak belirlenmiş ceza niteliğini taşımaktadır. Bu durum da kefarettir ceza boyutunu ifade eder. Ancak kölenin azat edilmesi, fakirin doyurulması ya da oruç tutulması gibi suç teşkil etmeyen bir eylemin karşılığı olarak belirlenmiş ibadet niteliğini taşımaktadır. Şu durumda kefarettir ceza ile ibadet arası bir konumu bulunmakta olup, bu konum ibadet mahiyetinde ceza olarak adlandırılabilir.²⁰

Konusuna göre cezalar; bedenî cezalar, kısas, idam, celde, recm gibi cezalardan; hürriyeti bağlayan cezalar, hapis cezasından; hürriyetin kısıtlandığı cezalar, sürgün etme, sürgüne gönderme cezasından; hakları kaldıran ya da sınırlayan cezalar, ticaretten yasaklamak gibi cezalardan; mala ilişkin cezalar, diyet, müsadere edilme gibi cezalardan; nefsî cezalar, mahkûmiyetin ilan edilmesinin duyurulması gibi cezalardan oluşur.²¹

Aralarındaki ilişkiye göre cezalar; asli, bedeli, ek (tâbi) ve tamamlayıcı (tekmîli) cezalardır. Suç karşılığında öngörölmüş temel ceza, asli cezadır. Hırsızlık yapmış kimsenin elinin kesilmesi gibi. Asli cezanın hukuki bir nedenden dolayı uygulanamaması halinde, örneğin öldürme suçu için kısas cezası değil de, bedel ya da ta'zir cezasının verilmesi gibi durumlarda asli ceza yerine uygulanan cezaya bedeli ceza denir. Zina iftirasında bulunma suçundan ceza alan kişinin şahitliğinin artık kabul edilmemesi gibi, asli cezaya bağlanan ve ayrı bir hükmün kurulmasına gerek bulunmayıp kendiliğinden doğan cezalar, ek (tâbi) cezalardır. Ek cezalardan farklı olarak zina eden bekâr birisine sopa cezasının dışında sürgün cezasının verilmesi gibi, ayrı bir hüküm kurulması gereken cezalara ise tamamlayıcı (tekmîli) cezalar denir.²²

1. 3. 2. Amacı

İslâm, her türlü tedbire rağmen sonuca ulaşamadığı zaman en son uygulama olarak cezayı ortaya koymuştur ki bu, ceza hukukunun temelindeki

---

¹⁹ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cınaiyyi'l- İslâmî*, 1: 634.

²⁰ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, 84.

²¹ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cınaiyyi'l- İslâmî*, 1: 633, 634.

²² Zeydân, *el-Kıyas ve'd-Diyât*, 10-11; Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cınaiyyi'l- İslâmî*, 1: 632.

unsurlardan bir tanesidir.²³ İslâm hukukunda cezanın uygulanması genel kural değil, zaruri duruma dayanılarak meşru kabul edilmiş, istisnai ve kişi onurunu zedeleyen bir durumdur. Şu halde İslâm hukukunda ceza amaç olmayıp, birey ve toplumun korunması için zaruri duruma dayanılarak konmuş bir araçtır.²⁴ Cezanın amacı kefaret, genel önleme ve özel önleme ana başlıkları altında toparlanabilir.

Kefaret, dinin yasakladığı bir kısım eylemleri gerçekleştiren kişinin hem bir ceza, hem de Allah'tan af dileme gayesiyle yükümlü olduğu bedenî ve malî özellikteki ibadetlerin genel ismidir.²⁵ Kişinin işlemiş olduğu suçun cezasını çekmesi onun açısından bir temizlenmedir.²⁶ Hazreti Peygamber'in (S.A.V.) bir kişinin işlediği suç nedeniyle cezalandırılmasının kendisi için kefaret olduğu yönündeki hadîsi²⁷ kefaretin önemine dikkat çeker. Allah'ın hata yapan kuluna hatasının karşılığını ahirete bırakmadan bu dünyada ödetmesi yani kefaret, kuluna duyduğu merhamettendir.

Cezanın gerçek gayesi, suç işleyen ile onun cezalandırıldığını gören insanları adaletin sağlandığına inandırmaktır. Suça karşılık verilecek cezanın önceden tanımlanmış olması, suç henüz işlenmeden önce tehdit olduğundan dolayı cezaya muhatap olma düşüncesi, kişileri kurallara uymaya zorlar ve genelde muhtemel suçluların suç işlemesini önler. Dolayısıyla cezaların tehdit yönü hiçbir suçun işlenmemesi amacına hizmet etmektedir. "...onlara uygulanan cezaya mü'minlerden bir grup da şahit olsun." (Nûr 24/2) âyeti aleni şekildeki infaza işaret edip, bu durum cezaların genel önleme amacını izah etmektedir.

Genel manada insanları ıslah etme, cehalet ve kötülükten koruma, ilâhî emirlerin uygulanması, yasalara uymanın önemine dikkat çekme ve tabi ki toplumun düzeninin korunması şeklinde özetlenebilecek cezanın özel önleme amacı, cezanın esaslı gayelerindedir.²⁸ Ceza bir yandan suçlu kişinin ahlakının güzelleşmesini sağlayarak, kişiyi uslandırarak, tekrar suç işlememesi için ıslah etmekte; diğer yandan mağdurun uğramış olduğu manevi ve şahsiyete dönük zararları telafi ve tamir ederek mağdur kişiyi koruma gayesi taşımaktadır.²⁹

2. İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Prensibine Hâkim Olan İlkeler

2. 1. Suç ve Cezaların Kanuniliği

İslâm hukukunda suçları, suçların karşılığı olarak öngörölmüş cezaları tanımlayan ve ayrıca öngörölmüş bu cezaların aynen uygulanmasını zorunlu kılan açık hükümlerin bulunması, Batı hukukundaki "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesiyle uyum göstermektedir³⁰.

Kur'an'daki bir takım âyetler ile Hazreti Peygamber'in (S.A.V) bir kısım uygulamaları, hangi eylemin suç oluşturacağı ve onun için ne ceza verileceği

²³ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 609.

²⁴ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 25.

²⁵ Rahmi Yaran, "Keffâret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25: 179.

²⁶ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, 65.

²⁷ Buharî, "İman", 9. (12); Müslim, "Hudud", 10. (1333).

²⁸ Muhammed Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe fi'l-Fikhi'l-İslâmî*, (Kahire: Daru'l-Fikri'l-Arabi, 1998), 27; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1: 176, 210.

²⁹ Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe*, 25.

³⁰ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, 99.

hususlarını belirtmiş, bazı suçlar ve cezaları gerekçeleri ile göstermiş, hadleri belirlemiştir. "...O, size haram kıldıklarını ayrı ayrı açıklamışken..." (En'âm 6/119) âyeti, yasaklanan eylemlerin varlığını belirtmekte; "...Biz bir elçi göndermeden hiçbir topluluğa azap edecek değiliz." (İsrâ 17/15) âyeti de hangi eylemlerin suç teşkil ettiği açıklanmadan kesinlikle cezalandırma olmayacağını izah etmektedir. Kur'an ve sünnette belirtilen bütün cezai hükümlerin İslâm hukukunda kanunilik prensibinin mevcudiyetini ispatladığını görmekteyiz.

2. 2. Suç ve Cezaların Şahsiliği

Bu ilke Kur'an'da herkesin yapmış olduğunun sonucuna kendisinin katlanacağı ve hiçbir yükümlünün başka birinin işlemiş olduğu suçun sorumluluğunu yüklenmeyeceği şekliye açıklanmış, gerek dünya gerek ahiret açısından geçerli genel prensip olarak belirtilmiştir. Hazreti Peygamber (S.A.V) de, her suçlunun kendisi aleyhinde suç işlemiş olacağını, evladının suçundan dolayı babanın, babasının suçundan dolayı evladın cezaya uğramayacağını bildirmiştir.³¹ İslâm, önceki toplumlarda uygulanagelen kolektif mesuliyeti prensip olarak reddetmiş, belli bir amaca müzahir âkile ve kasâme haricinde şahsilik ilkesini temel almıştır.³²

Şahsilik ilkesi, modern ceza hukukuna egemen ilkelerden birisi olup, en kısa manada cezanın yalnızca suçu işlemiş olan kişiye uygulanacağını ifade eder. İslâm öncesi Arap medeniyetlerinde bu ilkenin yerine toplumsal sorumluluk prensibi uygulanmaktaydı. Bu durumun gereği olarak suçu işleyen kimseyle beraber ailesinden veya mensubu olduğu kabilesinden de farklı kimselere sorumluluk yüklenebiliyordu.³³

Şahsilik ilkesi Kur'an-ı Kerîm'de herkesin yaptığının kendisini etkileyeceği ve herhangi bir sorumlunun başka birisinin işlediği suçtan dolayı sorumlu olmayacağı mahiyetinde farklı gerekçelerle tekrarlanmış (Fatır 35/18; Necm 53/38, 39) hem dünya hayatı hem de ahiret hayatı açısından cari genel bir ilke olarak belirlenmiştir.³⁴

Temel kaynak olan Kur'an-ı Kerîm'de "Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının günahını yüklenemez." (En'am 6/164) buyrulurarak İslam hukukunun oluşumu evresinde cezaların bireyselliği ilkesi ortaya konmuştur.³⁵

2. 3. Suç ve Cezaların Bireyselleştirilmesi

Bireyselleştirme prensibi, cezanın suçu işleyen kişilik özelliklerine göre uygulanması manasına gelir. İslâm'da bireyselleştirme prensibi en bariz şekilde ta'zir cezalarında görülür.³⁶ Ta'zir cezalarında belirlenen alt ve üst sınırlar arasında hâkime takdir yetkisi tanınmıştır.³⁷

Cezaların amaçlarından birisi suçlunun ıslahı olduğuna göre her suç işleyen kimsenin toplum nezdindeki durumu aynı kabul edilemez.³⁸ Hayatı boyunca hiç suç

---

³¹ İbn Mâce, "Diyât", 26. (2669).; Tirmizî, Diyât, 13. (1405)

³² Ali Bardakoğlu, "Ceza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7: 475.

³³ Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, 58.

³⁴ Bardakoğlu, "Ceza", 7: 475.

³⁵ Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, 58.

³⁶ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*, 140.

³⁷ Yüksel Salman, *İslam Ceza Hukukunda Af* (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005), 14.

³⁸ Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, 140.

işlememiş fakat bir şekilde bir suça karışmış, iyi huylu ve kişilik sahibi birisi en küçük bir ceza ile hatta yargılanmakla dahi ıslah olmuş olabilir. Hazreti Peygamber'in (S.A.V.) iyi hali olan, şahsiyetli kimselerin, had cezaları hariç küçük suçlarının affedilmesi, örgüt liderliği bulunanların, büyüklük taslamakta olanların hakîrliklerinin yüzlerine söylenmesine yönelik hadîsi³⁹ bireyselleştirme prensibine temas etmektedir. Diğer yandan suç işlemeyi bir nevi meslek haline getirmiş olan kimse için de küçük miktardaki cezalar bir anlam ifade etmeyebilir. Cezaların bireyselleştirilmesi ilkesinin nazara alınmaması cezaların ıslah fonksiyonunu ortadan kaldıracaktır.⁴⁰

Bireyselleştirme ilkesi ve dolaylı olarak ıslah fonksiyonu İslam hukukundaki ta'zir cezalarında tam olarak kendini göstermektedir. Devlet başkanı ya da hâkime belirlenen sınırlar içerisinde geniş bir takdir yetkisi tanınarak, had ile kısas cezalarını gerektiren hallerin haricindeki veya bu cezaların bir sebeple uygulanmadığı hallerde suç işleyen kişi ta'zir cezasıyla cezalandırıldığı için verilen ceza, kısa süreli hapis, kamu hizmeti için çalıştırma, sürgün gibi suç işleyen kişinin şahsi durumuna göre tespit edilerek uygulanan cezalardır. Bunların tespitinde zamanın, mekânın veya içinde bulunulan durumun etkisi bulunmaktadır. Örneğin kas gücünü kullanılmasının gerektiği devirlerde gemi ya da bu tarz araçlarda kürek cezasının uygulanması yaygın şekilde uygulanmış ta'zir cezalarındandır.⁴¹

2. 4. Suç ve Cezaların Adaletli Olması

Adalet, hal ve hareketler ile karar vermede doğru olma, hakka göre karar verme, eşit olma manalarına gelir. Kur'ân-ı Kerîm ve hadîslerde adalet, tarafsız olma, dürüst olma, doğru yolu takip etme, gerçeğe göre karar verme, eşit olma ve davranma, denge ve düzen manalarında kullanılmıştır⁴².(Nahl 16/90; Maide 5/42) Kur'ân-ı Kerîm adaletin ölçüsünü ya da dayanağını hakkaniyet olarak tanımlamıştır. Kur'an-ı Kerîm'de "Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. " (Mâide 5/8) buyrulmuştur.

Hazreti Peygamber'in (S.A.V.) yetkili kişinin affetmedeki yanılmasının, cezalandırmadaki yanılmasından daha hayırlı olduğu yönündeki hadîsi⁴³, suçlu kişinin cezaya dayanamayacak kadar hasta veya zayıf olması gibi özel hallerde cezanın hafifletilerek uygulanması ya da iyileşmesi tamamlanana dek cezanın ertelenmesi, örneğin hamile kadının kısas cezasının çocuğun doğumu ve sütten kesilmesine, hatta bakımını üstlenecek birisinin bulunmasına kadar uygulanmayacağı⁴⁴ gibi hususlar adaletin sağlanmasına yöneliktir. Yine Hazreti Peygamber'in (S.A.V.) zina etmiş çok yaşlı ve zayıf bir sahabe için, Allah'ın Hazreti Eyyûb Peygamber'e (A.S.) sağlamış olduğu kolaylığa "Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir." (Sâd 38/44) dayanarak yüz celdenin yerine

³⁹ Ebû Dâvud, "Hudud", 4. (133).

⁴⁰ Mustafa Özgür, *İslam Ceza Hukukunda İnfaz* (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019), 40.

⁴¹ Neşe Erim, "Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme", *Osmanlı Araştırmaları* 4 (1984): 80'den aktaran Özgür, *İslam Ceza Hukukunda İnfaz*, 41.

⁴² Buhârî, "Ahkâm", 13. (7158).

⁴³ Tirmizî, "Hudud", 2. (33).

⁴⁴ Ebû Dâvud, "Hudud", 25. (152).

çok dalı bulunan bir ağaç parçasıyla bir kere vurulmasını yeterli görüşü⁴⁵, özel gününde olan cariye için celde cezasının özel halinin sonlanmasına dek erteletmesi⁴⁶ gibi hususlar adaleti sağlamak için olup, İslâm hukukunun anılan prensibe ne ölçüde değer atfettiğinin önemli delillerindendir.

2. 5. Suç ve Cezaların Uyumlu Olması

Ceza, eylemin ağırlığı ve failin sorumluluk derecesiyle orantılı olarak düzenlenen ve uygulanacak olan yaptırımdır. İslâm ceza hukukunda suçla suç karşılığında uygulanacak cezanın arasında kabul edilebilir bir dengenin mevcudiyeti bulunmaktadır. Cezalandırma, bir araç olup asıl maksat değildir. Bundan dolayı cezalar, sadece zorunlu olduğu oranda düzenlenmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan "Kötülüğün karşılığı, onun misli olan kötülüktür." (Şûrâ 42/40) âyeti, tecavüzlere ancak misli ile karşılık verilmesi kuralına, dolayısıyla da suç ve ceza dengesinin sağlanmasına temas etmektedir.⁴⁷

Ceza, insan onuruna uygun, suç ile dengesinin sağlanmış, insanlar arasında ayrımcılığa yol açmayacak ve herkese eşit olacak şekilde uygulanmalıdır.⁴⁸ Bir yakınlıkla zina etme, işkenceyle öldürme, mükerrer suç işleme gibi durumlar cezanın ağırlaşmasına neden olurken ; hata yapma, ilk kez suç işleme, çalınmış malın değerinin azlığı gibi durumların ise cezanın hafiflemesini sağlaması, bu uyumun teminine yöneliktir.⁴⁹

Ceza miktarı, gerek birey gerek toplum yararı ve gerekliliği açısından önemlidir. Birey ve toplum yararı için gerekli olan, suç ve ceza arasındaki dengenin sağlandığı tüm cezalar meşrudur.⁵⁰ Doğurdıkları zararın ölçüsü aynı olmayan iki ayrı suçun cezası aynı olduğu durumda, insanlar ağır suçların işlenmesinde herhangi bir tereddüt yaşamayacaklardır. Menfaatleri daha az olan hafif suçları kolayca işledikleri gibi, ağır olan suçları da kolayca işleyecekler ve suçların cezalandırılarak işlenmesinin önlenmesi için alınmış olan tedbirlerin bir önemi kalmayacaktır.

3. İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Cezaların Uyumu İlkesi

3. 1. Genel Olarak

Cezanın suçla uyumlu olması, İslâm ceza hukukunun temelinde yer alan prensiplerdendir. Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet'te belirtilmiş olan had ile kısas cezaları, işlendiğinin sabit olduğu suçlar karşılığında uygulanması zaruri olan, eksiltme ya da farklı cezaya dönüştürülmesi hususunda uygulayıcıya takdir hakkının tanınmadığı cezalardır.

Kanunun bilinmemesinin bazı hallerde mazeret olarak kabulü, cezai hükümlerin geçmişe uygulanabilir olmaması, aslen kişilerin masumluğunun kabulü ile suçun sabitliği için belirli ispat araçları ve ölçülerinin bulunması gerekliliği, cezanın ağırlaşmasına bağlı olarak ispat araçlarının da ağırlaşması, suç işleyene işkencenin yasaklanması adaletin gerçekleştirilmesine, haksızlık ve hakkın kötüye kullanımının önlenmesine dair prensiplerdir.

---

⁴⁵ İbn Mâce, "Hudud", 18. (859).

⁴⁶ Ebû Dâvud, "Hudud", 34. (161).

⁴⁷ Bardakoğlu, "Ceza", 7: 475.

⁴⁸ Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe*, 71.

⁴⁹ Bardakoğlu, "Ceza", 7: 475.

⁵⁰ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 612.

Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan birçok âyette (Nisâ 4/123; Yûnus 10/27; Nahl 16/126; Şûrâ 42/40; Hac 22/60) suç ile ceza arasında dengenin bulunmasına yani adaletin sağlanmasına işaret edilmiştir. Zira suçun, mağdur için nasıl bir kötülük durumu varsa, suç karşılığında öngörülmüş olan cezanın da suçlu için suçunun karşılığı olarak bir kötülük durumu olmalıdır.

İslâm ceza felsefesi, suç karşılığı verilen cezanın suça denk ve suçla eşit bir yaptırım olması gerekliliğine vurgu yapar. Aralarındaki fazlalık ya da eksiklik nedeniyle herhangi bir orantısız durumun olmaması gerekir. Aksi halde adalet gerçekleşmeyecektir. Bu yüzden suç ile ceza arasındaki uygunsuzluktan kaçınılması gerekmektedir.

İslâm ceza hukukunda suçun ağırlığı tespit edilirken, mağdur için doğan zarar ile üçüncü kişiler ve toplum açısından doğan zarar göz önüne alınmakla birlikte İslâm'ın değer yargılarının ihlalinin ölçüsü de değerlendirmeye katılmıştır.⁵¹ Suçu oluşturan eylemlerin arz ettikleri tehlike ölçülerinin farklı olması karşısında suçun karşılığı olarak öngörülen cezanın da farklı olması, hakkaniyet ve adaletin sağlanması için zorunludur. Örneğin; kıymetli bir eşyanın çalınması ile değeri yok denecek kadar az bir eşyanın çalınması, silahla adam öldürme suçu ile zinanın birbirine eşit kabul edilmesi mümkün olamaz. Bu nedenle tehlike boyutları, ihlal ettikleri hakkın boyutları farklı olan suçların cezaları, adaletin sağlanabilmesi için farklı şekilde belirlenmiştir.⁵²

3. 2. Had Cezalarında Uyum

Had cezaları, Allah hakkı, kamu hakkı olarak uygulanması gerekliliği olan ve miktarı belirli olan cezalardır. Farklı ayrımların bulunmasıyla birlikte silahlı soygun ve yol kesilmesi, irtidâd, hırsızlık, içki içmek, zina iftirası ve zina etme suçları karşılığında verilen cezalar genel olarak had cezaları olarak kabul edilir.⁵³ Bu tür suçlar için öngörülen ceza miktarlarını Şari' belirlemiştir. Had cezasının gerektiği suçlarla bunların cezaları arasında denklik arayışı, maddi olarak ve hissedilir ölçüde değil, suç nedeniyle doğan haksızlık ile öngörülmüş ceza arasında olmalıdır. Örneğin; zina etmenin karşılığı celde ya da recmin öngörülmüş olmasında, zina etmenin doğurduğu şahsiyete yönelik zararlardan çok fert, kamu ve toplum bağlamında doğurduğu manevi sonuçlar bakımından adaletin sağlanıp sağlanmadığına bakılması gerekmektedir.⁵⁴

Erdemin hâkim olduğu toplumlarda yaşamayı sağlayan değerlerin ihlal edilmesi durumunda verilen cezalar had cezaları olarak tanımlanmıştır.⁵⁵ Gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse sünnetle had suçları için cezalar belirlenmiştir.⁵⁶ Şöyle ki; zinayı işleyenin bekâr olması halinde yüz sopa vurulması, namuslu bir kadına zina iftirası atana seksen sopa vurulması ve ayrıca tanıklığının kabul edilmeyecek olması (Nur 24/2, 4, 5), hırsızlık yapanın elinin kesilmesi (Maide 5/38), silahlı yağma,

⁵¹ Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe*, 47-48; Bardakoğlu, "Ceza", 7: 475.

⁵² Yaşar Yiğit, "İslâm Hukukunda Suç-Ceza Dengesinin Adaletle İlişkisi", *Diyanet İlmî Dergi*, 56 (2020): 82-83.

⁵³ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 634; Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe*, 105; Bardakoğlu, "Ceza", 7: 473.

⁵⁴ Yiğit, "İslâm Hukukunda Suç-Ceza Dengesinin Adaletle İlişkisi", 83.

⁵⁵ Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe*, 49.

⁵⁶ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 634; Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 2: 345.

eşkıyalık gibi suçları işleyenlerin öldürülmeleri, asılmaları, el ve ayaklarının çapraz şekilde kesilmesi ya da sürgün edilmeleri (Maide 5/33,34) Kur'an-ı Kerim'de; zinayı işleyenin bekâr olması halinde sopa vurulmasıyla beraber bir süre sürgüne gönderilmesi, içki içen kişiye sayısı açısından görüş farklılıkları olmakla beraber sopa vurulması gibi cezalar da Hazreti Peygamber'in (S.A.V.) emri ve uygulamalarıyla belirlenmiştir.⁵⁷

3. 3.

3. 4. Kisas Cezalarında Uyum

Kisas cezalarında suç ile ceza arasındaki denklik ve uyum somut bir şekilde görülür. Olanı gereken şartların varlığı halinde suçu işleyene, mağdura yönelik gerçekleştirdiği eylemin misli ile yaptırım uygulanır. Dolayısıyla adalet ilkesinin en üst seviyede ortaya çıktığı ceza çeşidi kisas cezalarıdır diyebiliriz. Zira faille verilen ceza, failin mağdur kişi için sebep olduğu zarar ve gerçekleştirdiği eyleme denk olmaktadır.⁵⁸

Kisas cezasının ikame edilebileceği bir başka ceza bulunmamaktadır. Zira suç işleyene, işlediği suça karşılık tüm yönleri ile eşit bir ceza uygulanmakta, suçlu hak ettiği kadar fazla bir cezayla cezalandırılmamaktadır.⁵⁹ Allah, Kur'an-ı Kerim'de "Kisasta sizin için bir hayat vardır" (Bakara 2/179) buyurmuştur.

Kisas suça eşdeğer bir cezadır. Çünkü mağdur tarafın kisasla yetinmeyerek, kisasın sınırını aşmak suretiyle zarar verenin haricindeki kişilere zarar vermesi suç ve cezasının denkliğini ortadan kaldıracağı gibi ayetin işaret ettiği hayatı da ortadan kaldıracaktır.⁶⁰

Kisas tam ödetme anlamını taşıdığından kul hakkının ödenmesi nedeniyle Allah hakkı ile toplumun hakkı da kendiliğinden ödenmiş olacaktır. Bir başka ceza gerekmeyecektir. Fakat kistasla tam ödetmenin bahis mevzuu olmadığı zaman ise diyet, tazminat ve ta'zir cezalarının birbirini takip etmesi söz konusu olacaktır. Özetle bir kisas cezasının yerine getirilmesiyle üç gayeye ulaşılmış olurken, kisasın yerine diğerlerinin uygulanması halinde bu gayelere üç cezanın yerine getirilmesiyle ulaşılabilmektedir.⁶¹

3. 5. Ta'zir Cezalarında Uyum

Ta'zir cezalarının çeşidi, ölçüsü, uygulanıp uygulanmayacağı, hafifletilerek ya da ağırlaştırılarak uygulanması devlet başkanı veya yetkilendirdiği kişilere İslam'ın genel hükümleri çerçevesinde bırakılmıştır.⁶² Ta'zir cezalarında da suç ve ceza uyumu bariz şekilde görülmektedir. Zira bu tür cezalar, gerçekleştirilen eylemin ağırlığına göre farklılık gösterir. Yetkili makam, uygulanacak olan ceza için adalet ilkesine, suç ile ceza arasındaki uyum ilkesine aykırı karar vererek keyfi muamelede bulunamaz.⁶³

---

⁵⁷ Ali Bardakoğlu, "Had", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14: 548.

⁵⁸ Yiğit, "İslâm Hukukunda Suç-Ceza Dengesinin Adaletle İlişkisi", 92.

⁵⁹ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cinaiyi'l- İslâmî*, 1: 663; Ebû Zehre, *el-Cerîme vel-Ukûbe*, 300.

⁶⁰ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 181.

⁶¹ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 183, 184.

⁶² Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, 123.

⁶³ Yiğit, "İslâm Hukukunda Suç-Ceza Dengesinin Adaletle İlişkisi", 92.

İşlenmiş suçun karşılığı olarak cezanın az ya da yeterli olmaması haksızlığın doğmasına sebep olacağı gibi gereğinden fazla verilecek ceza da haksızlık ve adaletsizliğin doğmasına sebep olacaktır. Hazreti Peygamber'in (S.A.V.) huzuruna gelen bir kişi, kendisine ihanet eden, yalan söyleyip isyan eden kölelerini, onları yola getirmek için dövdüğünü ve onlara sövdüğünü söylemiş ve Allah huzurunda suçunun olup olmadığını sormuştur. Hazreti Peygamber (S.A.V.) bu kişiye Kur'an-ı Kerim'de yer alan "Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri kuracağız. Artık hiç kimse hiçbir şekilde haksızlığa uğratılmayacaktır." (Enbiya 21/47) ayetini izah etmiş, bunun üzerine o kimse Hazreti za'i (S.A.V.) şahit tutarak tüm kölelerini azat ettiğini beyan etmiştir.⁶⁴ Anılan hadise, ta'ziren ceza verildiği durumlarda dengeyi mutlak surette korunması gerektiğine işaret etmektedir.

Klasik kaynaklarda yer verilen ta'zir suçlarına günümüz şartları nazara alınarak yeni suçlar ve bunların karşılığı olarak da yeni cezalar eklenebilir. Örneğin, sanal suçlar, trafik kurallarının ihlali, izinsiz ses ve görüntü kaydı yeni suçlar ve karşılıklarında belirlenecek yeni cezalar eklenebilir. Dolayısıyla ta'zir cezalarının çerçevesi çok geniş olup sayıları da oldukça fazladır.⁶⁵

Suçların çeşitliliği ve dolaylı olarak da öngörülen cezalardaki çeşitlilik nazara alındığında, ta'zir cezalarındaki uyum da toplumdaki adaletin tecelli ettiği inancı ve duygusunun oluşmasında etkin rol oynamaktadır.

3. 6. Kefaret Cezalarında Uyum

Bir bakımdan ceza, bir bakımdan ibadet olan kefarete, suç işleyen kişinin kendisinin Allah tarafından bağışlanması için gerçekleştirdiği onarmadır.⁶⁶ İşlenmiş günahın telafisi gayesiyle Şari' tarafından belirlenen fakir doyurmak ya da giydirmek, köle azadı gibi mali olarak ya da oruç tutmak gibi bedeni ibadet olarak ifa edilir.⁶⁷ Allah, her suç açısından birden çok kefarete seçeneği sunarak, kişinin kendi açısından en uygun olanının yapılmasını emretmiştir.⁶⁸

İslâm ceza hukukunda, genel olarak bireysel boyuttaki kefarete suçlarının karşılığı olarak daha az ceza öngörülmüşken, kamusal boyuttaki kefarete suçlarının karşılığı olarak daha çok ceza uygulanması suretiyle, suçla cezasının dengesinin sağlanması hedeflenmiştir. Örneğin; regl döneminde bulunan bir kadın ile beraber olmak ya da yemini bozmak kamu hakkının ihlalinin ziyade, bireysel ihlal sonucunu doğurmaktadır. Anılan suçların karşılığında, bunlardan ifşa edilmedikleri sürece kimsenin haberdar olamayacak olması, dolayısıyla da bunların diğer kişiler açısından örnek olamayacak olması nedenleriyle daha az kefarete öngörülmüşken; örnek teşkil edebilecek, kamusal hakkın ihlalinin söz konusu olduğu diğer kefarete suçları karşılığında daha çok kefarete cezası öngörülmüştür. Bu şekilde işlenen suçla cezası arasında denge sağlanmış olmaktadır.⁶⁹

---

⁶⁴ Tirmizî, "Tefsîr": 22. (320).

⁶⁵ Has, *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, 123.

⁶⁶ Zeydân, *el-Kıyas ve'd-Diyât*, 219.

⁶⁷ Üdeh, *et- Teşrî'u'l- Cınaiyyi'l- İslâmî*, 1: 683.

⁶⁸ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 259.

⁶⁹ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 260.

4. Adalet Kavramı ve Suç-Ceza Uyumu

Adalet genel manada verilenle hak edilen arasında bulunan denge olarak ifade edilir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre ölçüsü ya da dayanağı hakkaniyet olan adalet, hakka uyularak sağlanır. (A'râf 7/159) Cezai adalet de, hem suç ile ceza arasındaki dengeyi hem de aynı suçu işleyenlere aynı cezanın verilmesi yönündeki eşitliği ifade eder.

Suç ile ceza uygunluğu sistemi ile ikisi arasındaki ilişkinin çok yönlü olmasına dayanılarak cezanın tespitinde suçu esas alan bir sistemden bahsedilir. Anılan sistemde denklik yalnızca suçun ağırlığı ile sınırlanmadan cezanın tespitinde rol oynayan çok sayıda kriter nazara alınmaktadır. Bu kriterler eş zamanlı olarak suçun unsurlarını oluşturmaktadır. Bu bakımdan suç ve ceza uyumu sisteminin, her suç için bir yaptırımın hatta bazı suçların yapısı gereği birden çok yaptırımın öngörülmüş olabildiği sistem olarak tanımlanması mümkündür. Suçla ceza arasında bulunan çok yönlü ilişkinin neticesi doğrultusunda suç nedeniyle ihlal edilmiş haklar, eylemi gerçekleştirenin amacı ve sıfatı, suçun işlenme şekli gibi hususların cezanın tespitinde doğrudan rollerinin olduğu söylenebilir.⁷⁰

Suçun ağırlığının tespiti esnasında, mağdurun suç nedeniyle gördüğü zararlar birlikte suçun toplum açısından ve üçüncü kişiler açısından doğurduğu olumsuz etki ile birlikte İslâmi değerleri ihlal ettiği ölçü de dikkate alınır. İslâm ceza hukukunda suçun ve karşılığı olarak verilmesi öngörülen cezanın, kabul edilebilir bir denge içerisinde bulunmaları gerekir. Zorunluluğu nisâbınca belirlenip zorunlu halde başvurulacak çare olarak ceza asıl amaç değildir.

Kamu hakkı açısından ihlalin gerçekleşmiş olduğu had suçlarının cezalarında mağdurun uğramış olduğu zararın, suç ve ceza arasındaki doğru orantı bakımından bir önemi bulunmazken; şahsi hakkın öne çıktığı kısas ve diyet gerektiren suçların cezalarında suçun çeşidi ve ölçüsü, cezanın çeşidi ve ölçüsü bakımlarından önemlidir.

Kur'ân-ı Kerîm'deki "Kötülüğün karşılığı, onun misli olan kötülüktür." (Şûrâ 42/40) kuralı, suçlar için ancak misli kadar karşılık verilebileceğine yani suç ile cezasının dengeli olması gerekliliğine temas eder. Örneğin kısas gerektiren suçların cezaları, göze göz ve dişe diş ilkesi doğrultusunda suç ile cezasının uyumluluğunun yani adaletin en üst dereceye ulaştığı cezalardır.

İslâm ceza hukukunda suç ve ceza uyumuna etki edebilecek birçok faktör nazara alınarak hassas bir şekilde suç ve ceza uyumunun sağlandığı aşikârdır. Aslında tüm çabalar Allah'ın emrinin yerine getirilmesine yöneliktir. Zira Allah, her şeyin bir denge üzerine kurulu olduğu gibi suç ve ceza arasındaki dengenin gözetilerek uyumun sağlanmasını (Şura 42/40) emretmiştir.⁷¹

Sonuç

İslâm ceza hukukunun sahip olduğu en önemli nitelik suç ve cezalarının denkliğidir. Zira mülkün temeli adalete dayanır. Had, kısas ve diyet ile kefarete cezaları suç işleyen kimliği nazara alınmadan, cezaların çeşidi ve ölçülerinde değişikliğe gidilmeden aynen uygulanmakta iken; ta'zir cezaları takdir hakkı ve

---

⁷⁰ Suat Erdoğan, "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2014): 126.

⁷¹ Polat, *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*, 262.

şahsileştirme prensibi kapsamında cezanın çeşidi ve ölçüsünde değişiklik yapılarak uygulanabilmektedir. Yani ta'zir cezaları açısından genelde, suç işleyen şahsiyeti nazara alınarak ceza ağırlaştırılabiliyor ya da hafifletilebiliyorken, bunun dışındaki cezalar kamu hakkının üstün oluşu prensibi doğrultusunda suç işleyen ikinci plana alınarak cezasının ağırlaştırılmadığı ya da hafifletilemediği görülmektedir.

İslâm ceza hukukunda suçun ağırlığının tespiti sırasında, mağdur için doğan zarar, üçüncü kişiler ve toplum açısından doğan zarar, İslâm'ın değer yargılarının ihlalinin ölçüsü gibi hususlar değerlendirmeye alınmıştır. Eylemlerin tehlikelilik derecelerinin farklı olması dolayısıyla karşılıkları olan cezalarının da farklı olması, hakkaniyet ve adaletin sağlanması yönünden zorunluluktur. Buradaki amaçlardan birisi de, Allah'ın her şeyin bir denge üzerine yaratıldığı gibi suç ve yaptırımlarının arasındaki dengenin sağlanması mealindeki ilâhî emrinin yerine getirilmeye çalışılmasıdır.

Tüm suçlarda öncelikle bireysel boyuttaki hak ihlal edilmekte olup, bu ihlal karşısında ihlale, yani suça uyan ve onunla dengeli cezanın verilmesi halinde, ihlalin sonucu bireysel boyutta kalacaktır. Fakat suça denk bir cezanın verilmemesi, suçun cezasız kalmış olması durumunda suçlar yaygınlaşıp toplumsal boyuta ulaşacaktır. Bu nedenle suç ile cezasının uygun olması ve bu şekilde uygulanması, gerek adaletin sağlanabilmesi gerek caydırıcılık amacının gerçekleşebilmesi açısından büyük önem arz eder.

İslâm ceza hukukunda cezalar belirlenirken, mağdur kadar suçlu ve hatta toplum da düşünölmüş; cezalar, gerçekleştirilen suçun özelliğine göre o suçtan uzaklaşmayı sağlayacak nitelikte düzenlenmiştir. Hırsızlık yapanın elinin kesilmesi, zina iftirasında bulunanın tanıklığının kabul edilmemesi gibi. Suçu ispatlanana kadar herkesin masum olduğu ilkesi doğrultusunda en küçük bir şüphe halinde suçun düşürölmesi, fail açısından da mağdur açısından da hastalıkları veya yaralanmalarının varlığı durumunda cezalarının infazının iyileşmenin tamamlanmasına kadar ertelenmesi, infazın insan onuruna yaraşır şekilde amacın dışına çıkarak ıstırap ve acıya neden olmayacak şekilde yapılması, kısas hakkının doğması halinde mağdur olanın mirasçuları arasındaki en küçük ihtilafın kısasa engel oluşu suçlunun düşünöldüğünü; mağdur ya da mirasçuları için kısas hakkının, bu kabul edilmezse diyetin, diyetten vazgeçilmesi durumunda affın gerçekleştirilebilmesi gibi alternatiflerin tanınmış olması da mağdurun düşünöldüğünü göstermektedir. Anılan hususların tamamı İslâm ceza hukukuna hâkim ilkelerden olan suç ve ceza dengesini oluşturmaya hizmet etmektedir.

Kaynakça

- Akşit, Mustafa Cevat. *İslâm Ceza Hukuku ve İnsânî Esasları*. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2011.
- Alacakaptan, Uğur. *Suçun Unsurları*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1975.
- Bardakoğlu, Ali. "Ceza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 469-482. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Bardakoğlu, Ali. "Had", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14: 547-551. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Boynukalın, Mehmet. "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37:453-457. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Dönmezer, Sulhi. *Kriminoloji*. 7. Baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1984.

- Ebû Zehre, Muhammed. *el-Cerîme vel-Ukûbe fi'l-Fıkhî'l-İslâmî*. Kahire: Daru'l-Fikri'l-Arabi, 1998.
- Erdoğan, Suat. *Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu (Mümâselet)*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2014.
- Erdoğan, Suat. "Kur'an ve Sünnet Işığında Suç-Ceza Uygunluğu". *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2014): 125-182.
- Erim, Neşe. "Osmanlı İmparatorluğunda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme". *Osmanlı Araştırmaları* 4 (1984): 79-88.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.
- Has, Şükrü Selim. *Cezalarda Caydırıcılık İlkesi İslam Hukuku ve Modern Hukuk Arasında Bir Mukayese*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2016.
- Maverdi, Ebu'l-Hasan Ali b. Habib el-. *el-Ahkâmü's-Sultâniyye*, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-İlmiyye, 1985.
- Özgür, Mustafa. *İslam Ceza Hukukunda İnfaz*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019.
- Polat, Murat. *İslâm Ceza Hukukunda Suç ve Ceza Arasındaki Denge*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2015.
- Salman, Yüksel. *İslam Ceza Hukukunda Af*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005.
- Ûdeh, Abdülkâdir. *et- Teşrî'u'l- Cınaiyyi'l- İslâmî Mukârenen bi'l- Kanûni'l- Vad'i*. 2 cilt, Beyrut: Dâru'l- Kâtibi'l Arabî, (ts.).
- Yaran, Rahmi. "Keffâret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 179-182. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Yiğit, Yaşar. "İslâm Hukukunda Suç-Ceza Dengesinin Adaletle İlişkisi", *Diyanet İlmî Dergi*, 56 (2020): 67-94.
- Zeydân, Abdülkerim. *el-Kıyas ve'd-Diyât fi'ş-Şerâti'l-İslâmiyye*. Beyrut-Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1418/1998.